

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 22 ΙΟΥΝΙΟΥ 2021
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

(Ενδεικτικές Απαντήσεις)

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. (σελίδα 140 σχολικού βιβλίου) Οργανισμός (1914) : Τον Ιούλιο του 1914 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.

β. (σελίδα 140 σχολικού βιβλίου) Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας (1919) : Το Νοέμβριο του 1919 υπογράφηκε η συνθήκη του Νεϊγύ, που προέβλεπε την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο το «Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας». Με βάση αυτό, αναχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 50.000 Βούλγαροι και από τη Βουλγαρία περίπου 30.000 Έλληνες (περίπου 20.000 ακόμη Έλληνες είχαν μεταναστεύσει πριν από την υπογραφή της συνθήκης).

γ. (σελίδες 96 και 144 σχολικού βιβλίου) Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου/ 10 Αυγούστου 1920): Τον Ιούλιο του 1920 υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών, που μεταξύ άλλων όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα. Η Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την τολμηρή πολιτική του Βενιζέλου. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των Βαλκανικών πολέμων γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε Θαλασσών». Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας γίνεται απτή πραγματικότητα.

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό (σχολικό βιβλίο, σελ. 20)
- β. Σωστό (σχολικό βιβλίο, σελ. 60)
- γ. Σωστό (σχολικό βιβλίο, σελ. 65)
- δ. Λάθος (σχολικό βιβλίο, σελ. 74)
- ε. Λάθος (σχολικό βιβλίο, σελ.105)

ΘΕΜΑ Β1

(σελίδα 50 σχολικού βιβλίου):

Το Νοέμβριο του 1920 η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου έχασε τις εκλογές και την εξουσία ανέλαβαν τα φιλοβασιλικά κόμματα που έσπευσαν να επαναφέρουν τον ανεπιθύμητο στους Συμμάχους βασιλιά Κωνσταντίνο. Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα. Επιπλέον, από το 1918 και μετά, ο κρατικός ισολογισμός έκλεινε με παθητικό, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία στη Μικρά Ασία εξελίχθηκε σε σκληρό και δαπανηρό πόλεμο. Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβει σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.

ΘΕΜΑ Β2

α. (σελίδα 46 σχολικού βιβλίου) :

Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος στην Ελλάδα, σε σχέση με γειτονικές ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οφείλονταν στις ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης. Το ίδιο ισχύει και για το εργατικό κίνημα. Στο τέλος του 19ου αιώνα συναντάμε στην Ελλάδα σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές ομαδοποιήσεις. Η πολιτική και κοινωνική τους επιρροή ήταν σαφώς μικρότερη από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές (π.χ. Βουλγαρία). Η απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σ' αυτήν την καθυστέρηση από κοινού με άλλους παράγοντες. Στα μεγάλα δημόσια έργα της περιόδου, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού προερχόταν από το εξωτερικό (στη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου εργάστηκαν πολλοί Ιταλοί) ή ήταν πρόσκαιρης, βραχύχρονης απασχόλησης. Πιο σταθερό εργατικό δυναμικό δούλευε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες καθαρά εργατικές εξεγέρσεις (Λαύριο, 1896). Στον ιδεολογικό τομέα η

επικράτηση της Μεγάλης Ιδέας εμπόδιζε την ανάπτυξη και διάδοση ιδεολογιών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο. Η κατάσταση αυτή κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων.

β. (σελίδα 46 σχολικού βιβλίου):

Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι πιέσεις που δέχτηκε η ελληνική κοινωνία, η εμπλοκή της σε διεθνείς υποθέσεις και ο αντίκτυπος της ρωσικής επανάστασης οδήγησαν το εργατικό και το σοσιαλιστικό κίνημα σε ταχύτατη ωρίμανση. Προς το τέλος του πολέμου ιδρύθηκε η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) που συμπεριέλαβε κλαδικά και τοπικά σωματεία, και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα της Ελλάδος (ΣΕΚΕ), που λίγο αργότερα προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ενδεικτική απάντηση

(πλάγια γράμματα με υπογράμμιση: χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται τα κείμενα)

ΘΕΜΑ Γ1

α. (σχολ. βιβλίο σελ.149-151, 152)

Στις 24 Ιουλίου 1923 υπογράφηκε η Συνθήκη ειρήνης της Λοζάνης. Έξι μήνες πριν, στις 30 Ιανουαρίου 1923, είχε υπογραφεί η ελληνοτουρκική Σύμβαση, η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των Μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Αυτή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους, όσο και για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Κριτήριο για την ανταλλαγή αυτή αποτελούσε η θρησκεία, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται στο κείμενο Α. Σύμφωνα με το σχέδιο ανταλλαγής οι 585.000 μουσουλμάνοι θα ανταλλάσσονταν με 1.300.000 χριστιανούς ορθόδοξους. Από την ανταλλαγή αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Οι ανταλλάξιμοι, σύμφωνα με τη σύμβαση ανταλλαγής:

- θα απέβαλαν την παλιά ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία θα εγκαθίσταντο,
- είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους,

- είχαν δικαίωμα να πάρουν από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία που εγκατέλειπαν φεύγοντας,
- θα διευκολύνονταν στη μετακίνησή τους από τη Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής. Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξιμών.

Η συμφωνία αυτή για ανταλλαγή πληθυσμών διέφερε από τις προηγούμενες. Καθιέρωνε για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ οι μέχρι τότε συμφωνίες προέβλεπαν εθελοντική μετανάστευση (όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το κείμενο Β το 1914 με την Τουρκία και το 1919 με τη Βουλγαρία) κατοίκων κάποιων επίμαχων περιοχών.

β. (σχολ. βιβλίο σελ.151-152)

Πριν την υπογραφή της Σύμβασης της Λοζάνης είχε διαμορφωθεί μια νέα πραγματικότητα μετά την έξοδο χιλιάδων Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες τους και την άρνηση της Τουρκίας να δεχτεί την επιστροφή τους. Η μαζική φυγή των Ελλήνων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν αδύνατο να ανακοπεί. Οι Οθωμανοί ,όπως αναφέρεται στο κείμενο Γ, που αποτελεί δευτερογενές παράθεμα από το έργο του Κων. Σβολόπουλου «Η ελληνική εξωτερική πολιτική», δεν θα ανέχονταν τους Έλληνες στα οθωμανικά εδάφη καθώς ήθελαν να απαλλαγθούν από την παρουσία κάθε αλλογενούς στοιχείου. Γι' αυτό και ο Βενιζέλος τον Οκτώβριο του 1922 ζήτησε από τον επίτροπο της Κοινωνίας των Εθνών τη λήψη μέτρων για την υλοποίηση της μετακίνησης των πληθυσμών πριν την υπογραφή της ειρήνης. Μια τέτοια σύμβαση ,σύμφωνα με το κείμενο Β, που αποτελεί δευτερογενές παράθεμα από το έργο του Γ. Μαυρογορδάτου «Μετά το 1922: Η παράταση του Διχασμού», ήταν αποδεκτή από τον Έλληνα πρωθυπουργό, καθώς έπρεπε να αποτραπεί η εκδίωξη και μαζική εξόντωση των ελληνικών πληθυσμών από το τουρκικό έδαφος. Συνάμα απέβλεπε στην αποσυμφόρηση της Ελλάδος από τους 500.000 Τούρκους ,για να αξιοποιηθούν οι ακίνητες περιουσίες τους και να αποκατασταθούν με αυτόν τον τρόπο οι χριστιανοί ορθόδοξοι της Τουρκίας. Η υπογραφή της Σύμβασης υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των δύο χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας και την απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη. Όπως τονίζουν στο κείμενο τους ο Βερέμης και ο Κολιόπουλος «Νεότερη Ελλάδα: Μία Ιστορία από το 1821», η συμφωνία δεν επιτεύχθει στην πραγματικότητα για την ανταλλαγή ελληνικών και μουσουλμανικών πληθυσμών και των περιουσιακών τους στοιχείων αλλά για να απελαθούν οι μουσουλμάνοι από την Ελλάδα, αφού εκδιώχθηκαν οι Έλληνες από την Τουρκία σύμφωνα με τη δήλωση του Βενιζέλου το 1929 σε μια επιτροπή προσφύγων.

ΘΕΜΑ Δ1

α) (σχολ. βιβλίο σελ.42-43)

Στον ελληνικό χώρο, το πρόβλημα της έγγειας ιδιοκτησίας δεν γνώρισε τις εντάσεις που παρατηρήθηκαν σε άλλα ευρωπαϊκά ή βαλκανικά κράτη. Η προοδευτική διανομή των εθνικών γαιών που προέκυψαν από τον επαναστατικό αγώνα του 1821-1828 δημιούργησε πλήθος αγροτών με μικρές ή μεσαίες ιδιοκτησίες. Τα λίγα εναπομείναντα «τσιφλίκια» στην Αττική και την Εύβοια δεν προκαλούσαν ιδιαίτερο πρόβλημα.

Αργότερα όμως η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881) έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας. Τα τσιφλίκια της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού. Διαφωτιστικά είναι τα στοιχεία από το δευτερογενές παράθεμα του Κων. Βεργόπουλου από το έργο «Ο ανανεωμένος εθνισμός» ως προς τους αγοραστές αυτών των τσιφλικιών. Πρόκειται για Έλληνες χρηματιστές της διασποράς και όχι επαρχιακούς προύχοντες και κοτζαμπάσηδες. Οι πλούσιοι Έλληνες αγοραστές των τσιφλικιών της Θεσσαλίας πέρα από το γεγονός ότι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων, άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις.

β) (σχολ. βιβλίο, σελ. 43, 81)

Σύμφωνα με το δευτερογενές παράθεμα του Κων. Βεργόπουλου από το έργο «Ο ανανεωμένος εθνισμός» πληροφορούμαστε ότι την περίοδο 1881-1895 η ελληνική κοινωνία ήρθε αντιμέτωπη με το πρόβλημα της μεγάλης γαιοκτησίας στις νεοαποκτηθείσες περιοχές της Θεσσαλίας και της Άρτας. Πριν την περίοδο αυτή το ελληνικό κράτος είχε σταθεί εχθρικό προς τη μεγάλη γαιοκτησία, είχε στραφεί εναντίον του κολληγικού τρόπου καλλιέργειας, ενώ είχε λάβει μέτρα υπέρ της μικρής ιδιοκτησίας και της ενίσχυσης παραγωγικών μονάδων οικογενειακού χαρακτήρα.

Μετά την πώληση των τσιφλικιών της Θεσσαλίας στους πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού, η κυβέρνηση Τρικούπη υποστήριζε τους μεγαλογαιοκτήμονες συμβάλλοντας στην τσιφλικοποίηση της περιοχής ενώ ακολούθησε μια πολιτική εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους καλύπτοντάς τους νομικά, δικαστικά, αλλά και οικονομικά. Αυτή η ενδοτική πολιτική του Έλληνα πολιτικού εντάσσεται στο πλαίσιο της παροχής κινήτρου στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις. Γι' αυτό άλλωστε ο Τρικούπης συμπαρατάχθηκε

με τις απαιτήσεις των τσιφλικάδων για αύξηση των δασμών στο εισαγόμενο σιτάρι από τη Ρωσία.

Σε αντίθεση με τον Τρικούπη ο πολιτικός του αντίπαλος, Θεόδωρος Δηλιγιάννης προσπάθησε, χωρίς τελικά να το κατορθώσει να χορηγήσει γη στους αγρότες και έλαβε κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης του. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το δευτερογενές παράθεμα του Gunnar Hering «Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα» πληροφορούμαστε για την κατάθεση νομοσχεδίων μέσω των οποίων θα χορηγούνταν γη στους αγρότες, θα ιδρύονταν ταμεία για αγροτικές πιστώσεις ενώ θα ρυθμιζόνταν και οι σχέσεις μεταξύ τσιφλικάδων και αγροτών. Δεν προωθήθηκαν όμως λόγω αντιδράσεων εκ μέρους των μεγαλογαιοκτημόνων και της τρικουπικής πλευράς.

Βασιζόμενοι στο δευτερογενές παράθεμα του Πετμεζά από το έργο «Αγροτική Οικονομία: Τα όρια του μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης του 19^{ου} αιώνα» αντλούμε πληροφορίες για τη ψήφιση του νόμου της 9^{ης} Ιουλίου 1899 από τη συντηρητική κυβέρνηση Θεοτόκη που επέτρεπε στους τσιφλικάδες να ελέγχουν τους κολίγους. Το γεγονός όμως ότι οξύνονταν οι κοινωνικές συγκρούσεις και ενισχύοταν η θέση των κολίγων ανάγκασε την επόμενη κυβέρνηση του Θεοτόκη το 1906 να ψηφίσει νόμο περιορισμού των δικαιωμάτων των κολίγων. Παρά τη συμβιβαστική λύση που προσπάθησε να προωθήσει ο Θεοτόκης εκδηλώθηκε αντίδραση των γαιοκτημόνων και εγκαταλείφθηκε. Οι πρακτικές αυτές δημιούργησαν εντάσεις και οδήγησαν στην ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες, ώστε να μπορεί να τις διανέμει σε ακτήμονες.

Ως επίλογο (προαιρετικά):

Η εφαρμογή των νόμων του 1907 αποδείχθηκε δύσκολη υπόθεση και οι τριβές που προκλήθηκαν προκάλεσαν συγκρούσεις, η πιο σημαντική από τις οποίες έγινε στο χωριό Κιλελέρ (1910). Οι εξελίξεις προχώρησαν αργά μέχρι το τέλος των Βαλκανικών πολέμων (1913), οπότε το ζήτημα έγινε πιο περίπλοκο, καθώς μέσα στα νέα όρια της χώρας υπήρχαν πλέον και μουσουλμάνοι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων.